

OD PŘÍSTUPU BEZ RESTRIKČÍ PO TUŽKU A PAPÍR: POSTEDITACE STROJOVÉHO PŘEKladU V PŘEKladATELSKY ZAMĚŘENÉM STUDIU

TOMÁŠ SVOBODA – ŠIMON SCHWARZ

ABSTRACT

From unrestricted access to pencil and paper: machine translation post-editing in translation classes

In many institutes that prepare future translators, the rapid development of machine translation (MT) technology led to it being reflected in translator training. The effort to adapt translation programmes or courses to this development most commonly manifests itself in the introduction of new content features into the curriculum, specifically machine translation post-editing (MTPE). Regardless of any formal integration of these processes into translator training, students are aware of the available MT technology and use it even in seminars focused on traditional (i.e., human) translation, not MTPE. As a result, instructors face the question of whether they will tolerate such practices or attempt to contain them. In light of this development, a survey was carried out at different translator-training institutes within the European Master's in Translation network in the Autumn of 2022 to map the way they implement MTPE. The research was concerned with both actual instruction and exams in translation courses as well as with final exams at the end of a study programme. This article assesses quantitative data (i.e. the respondents' answers to survey questions) and reviews the comments of respondents regarding the use of MTPE in their institutes (qualitative approach). Furthermore, some outcomes of discussions to this effect, which took place at the Institute of Translation Studies, Faculty of Arts, Charles University, Prague, are incorporated here, too. The survey results show that most translation seminars cover MTPE to a limited extent only. During actual instruction the most common way to track MT use is the requirement that students supply a commentary together with their translations. In it, students demonstrate if their strategy was a reflected one, if they used MT and, if so, to what extent. When it comes to examinations, the attitude towards MT was generally a liberal one. Thus it involves no ban being imposed on MT usage and/or students are not discouraged from using it in slightly over 50% of recorded cases, combined. If, however, MT is explicitly banned in the course, the ban is more likely to be enforced during exams rather than in actual instruction during seminars.

The article concludes with an outlook of future developments predicting a continued proliferation of translation technology in translation training, including a more pronounced blending of MT use and MTPE in dedicated classes.

Keywords: translation; machine translation; MT; machine translation post-editing; MTPE; translator training; post-editing training; translation skills; post-editing skills; survey

Úvod

Nástup automatizace v oblasti odborného překladu byl pozvolný. Výrazněji se začal prosazovat v 90. letech 20. století zaváděním technologie počítačem podporovaného překladu (v užším slova smyslu, tedy nástrojů CAT – Computer Aided/Assisted Translation, využívajících princip tzv. překladových pamětí). Následovalo propojování této technologie s technologií správy terminologie, správy souborů, vyhledávacími funkcemi, funkcemi kontroly kvality atd. Technologie překladových pamětí se však primárně uplatní u repetitivních textů, tedy textů, které vykazují jistou míru opakování – ať už uvnitř jednoho textu (intratextová repetitivnost), nebo napříč texty (intertextová repetitivnost). U nerepetitivních textů tato technologie nepomůže – snad jen s generováním shod na úrovni nižší, než je segment (tzv. subsegment matching), s tzv. konkordančním vyhledáváním (fulltextové vyhledávání v pamětech, ve zdrojovém nebo cílovém textu) nebo s vyhledáváním v předem definované terminologické databázi, jež může být součástí projektu. Pokud se tak překládá text, který nevykazuje dostatečnou míru shody s již přeloženými segmenty či jejich částmi, tyto systémy nenabídnou ucelený předem přeložený text a uživatel překládá nově, svými slovy, od základu.

Tento koncept se však zásadně změnil s rozvojem a rozšířením systémů strojového překladu (SP; anglicky machine translation, MT), cca od roku 2006, kdy se na scéně objevil komerční strojový překladač, který se stal na několik let také tím nejpobulárnějším – Google Translate (Schmidhofer and Mair 2018: 166). Systémy SP předkládají jistý jazykový materiál v cílovém jazyce bez ohledu na to, zda jsou využívány technologie překladové paměti. Jinými slovy, v projektu, kde uživatel má v nástroji CAT systém SP zapnutý, nenastane situace, kdy by neměl již určitou (jakkoli nehotovou) verzi překladu k dispozici. V poslední době se kvalita široce dostupných systémů SP podstatně zlepšila, především díky využívání technologie označované jako neuronové sítě a hluboké učení (deep learning) – se zapojením tzv. umělé inteligence. V této situaci se šíří postup tzv. posteditace SP (PSP; anglicky machine translation post-editing, MTPE), kdy strojově přeložený text je následně upraven editorem (tzv. posteditorem) do podoby, která odpovídá požadované kvalitativní úrovni.

Pracoviště připravující budoucí překladaatele a překladaatelky nemohou od tohoto vývoje odhlédnout a mnohá již před několika lety zahrnula problematiku technologií v překladu do studijních plánů (srov. Rothwell and Svoboda 2019). Jistou dobu probíhala výuka překladových technologií odděleně od výuky překladu¹, přičemž tak docházelo k situacím, kdy si studující osvojovali překladaatelskou kompetenci nezávisle na té technologické (k uvedeným kompetencím srov. EMT Competence Framework 2022²). I to se v poslední době patrně mění.³ V Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (ÚTRL) se např. v seminářích odborného překladu část zadání realizuje s využitím specifického softwaru CAT.

¹ Zde se zpravidla věnují i širším aspektům využívání SP, jako je důvěrnost dat a další etické aspekty, srov. např. Moorkens (2022) či Svoboda (2014).

² Dostupné z https://commission.europa.eu/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en (access: 9. 5. 2023).

³ Pro tento vývoj nejsou k dispozici publikované výzkumy, vycházíme tak ze zkušenosti a osobních rozhovorů s představiteli studijních programů nebo z rozhovorů s vyučujícími překladu.

Ačkoli se PSP ve výuce využívá stále častěji – buď ve stávajících kurzech překladu, nebo se zavádějí specifické kurzy PSP –, představitelé překladatelsky orientovaných studijních kurzů či programů nadále trvají na pěstování překladatelské kompetence (viz dále ve výsledcích dotazníkového šetření). Nebrání se rozvíjení posteditační kompetence, avšak požadují odlišování těchto výkonů, což má své opodstatnění (viz Rico and Gonzales Pastor 2022). Trvat na prohlubování překladatelské kompetence je nutné např. kvůli tomu, že využití služby SP mohou v praxi bránit technické okolnosti (překladatel je offline) nebo důvody spjaté s profesní etikou (např. zákaz postoupit originál třetí straně). Kromě toho např. norma týkající se posteditace (ČSN ISO 18587) specifikuje jako první kompetenci, již má posteditoř disponovat, kompetenci překladatelskou (srov. oddíl „5. Kompetence a kvalifikace posteditořů“). Dále k tématu viz též postřehy z dotazníkové sekce s komentáři, níže.

Problém však nastává v případech, kdy studující text nepřekládají svými slovy (tzv. interaktivní překlad), ale posteditují SP i v rámci překladatelsky orientovaných zadání či kurzů. Ještě větší potíže vyvstávají ve chvíli, kdy dojde na atestaci v rámci kurzu či na konci překladatelského studia, která má testovat překladatelské kompetence, a ukáže se, že studující daný text nevytvořil postupem tradičního překladu, nýbrž posteditací SP.⁴ Pak je třeba přijmout strategické rozhodnutí, jak s podobnými případy naložit, přičemž přístupů je poměrně velké množství – od nepřihlížení k metodě vytvoření překladu až po požadavek realizovat překladatelský výkon bez použití výpočetní techniky (pomocí psací potřeby a papíru).

S cílem zjistit postupy na různých pracovištích s výukou překladu jsme realizovali dotazníkové šetření, jehož výsledky jsou představeny níže, a to v oddílu *Zjištění*. Jemu předchází úsek věnovaný definici termínů, dále shrnutí dosavadního výzkumu v příslušné oblasti a popis zvolené metodologie. Na závěr článku pak zjištění shrnujeme, reflektujeme omezení výzkumu a prezentujeme výhled do budoucna, pokud jde o možné návazné výzkumné aktivity.

Překladem (bez přívlasktů) nebo tradičním překladem se zde rozumí překlad vyhotovený lidmi, bez pomoci SP (spadají sem tedy i překlady vyhotovené s pomocí nástrojů CAT v užším slova smyslu). Nástroji CAT máme na mysli počítačem podporovaný překlad v užším slova smyslu, tedy specifické systémy založené především na technologii tzv. překladových pamětí, nikoli všechny situace, kde se k produkci překladu používá počítač. Pojem CAT v užším slova smyslu tak striktně odlišujeme od pojmu SP. Výrazem SP (strojový překlad) se zde rozumí systémy (tzv. překladače) automaticky generující jazykový materiál v cílovém jazyce na základě textu zadaného ve zdrojovém jazyce. Není-li uvedeno jinak, máme na mysli tzv. generické překladače, jako je Překladač Google nebo DeepL.⁵ PSP (posteditace SP) zde značí člověkem realizovanou úpravu strojově přeloženého textu, v souladu s definicí v normě ISO 18587: posteditovat znamená „upravit a opravit *výstup strojového překladu*“ (ČSN ISO 18587 2021: 7).⁶

⁴ Ze zkušeností vyučujících ÚTRL i v dalších pracovištích sdružených v síti EMT jsou známé případy, kdy účastník kurzu získá lepší hodnocení za text vzniklý posteditací než za překlad vzniklý bez pomoci SP, např. při překladu do jazyka L2. (Zdroj: osobní rozhovory s vyučujícími.)

⁵ Systémy tzv. chatbotů (např. ChatGPT) a jejich funkcí SP se zde nezabýváme.

⁶ Rozuměj: bez ohledu na prostředí, kde k posteditaci dochází. Zde tedy používáme definici širší, než jak se nachází v normě ČSN ISO 17100, jež zní: Termínem „redigovat [EN: post-edit]“ se rozumí „upravit a opravit *výstup strojového překladu* [...] To se nevztahuje na situaci, kdy překladatel vidí

V tomto článku pojednáváme o překladu, nikoli tlumočení. Primárně si všímáme překladu neliterárního/odborného, nikoli literárního. Hovoříme-li o SP, ponecháváme stranou tzv. hybridní systémy SP, možnosti jejich uživatelského přizpůsobování (též nazývané „kustomizace“) či jejich programování/trénování. Pokud jde o překladové technologie, nezabýváme se jinými technologiemi než CAT a SP, tedy nezohledňujeme roli technologií u audiovizuálního překladu, programy pro tzv. lokalizaci atd.

Stav bádání v příslušné oblasti

V tomto oddílu nastíníme stav dosavadního bádání ve sledované oblasti. Nejprve podáme krátký přehled odborné literatury k problematice technologií v překladu, popřípadě jejímu propojení s aspektem vzdělávání překladatelů, a následně se zaměříme na otázku PSP a vzdělávání překladatelů, s důrazem na atestace.

Pokud jde o přehledové publikace k problematice technologií v překladu, lze z poslední doby uvést anglicky psanou práci Rothwell et al. (2023). Pro oblast SP/PSP by se pak jednalo např. o Kenny (2022) či Nitzke and Hansen-Shirra (2021). Zároveň zde odkazujeme na další sekundární literaturu v těchto zdrojích uvedenou. V českém diskurzu jsou pro oblast technologií v překladu směrodatné publikace Král (2012) či Pošta (2017), popřípadě Svoboda (2015). V oblasti výzkumu překladových technologií se zřetelem ke vzdělávání překladatelů uvedeme ze zahraničních publikací následující výběrový přehled.⁷

Problematiku technologií v překladu a vzdělávání překladatelů propojují například Djovčoš and Perez (2021) či Djovčoš and Šveda (2021). Z anglickojazyčných prací lze uvést Bowker (2014), Gaspari et al. (2015), Mellinger (2017), Shuttleworth (2017), Stasi-mioti and Sosoni (2019) či Kenny (2019). Možné přístupy k SP (specificky neuronovému SP – NMT) předkládají Massey and Ehrenberger-Dow (2017), a to v souvislosti s procesem tzv. hlubokého učení SP. Kromě zmapování vývoje NMT a profesního přístupu k němu se v článku nachází sekce věnovaná možným důsledkům pro vzdělávání překladatelů (s. 307). Autoři zde poukazují na to, že by studující měli znát limity SP, a například také na ergonomická rizika práce s těmito systémy.⁸ Kromě toho považují za stěžejní, aby si studující byli vědomi přidáné hodnoty lidského překladu (např. ve smyslu překladu jako mezikulturní komunikace).

Pro integraci strojového překladu a nástrojů pro správu terminologie do prakticky založených překladových kurzů se vyjadřuje Mellinger (2017). Ve shodě s naším stanoviskem argumentuje, že oddělování těchto oblastí je nežádoucí a má za následek absenci propojení překladatelských dovedností a dovedností spojených se SP (viz též Massey and Ehrenberger-Dow 2017 či Kenny 2019).

a používá návrh z překladače v rámci nástroje pro počítačem podporovaný překlad (CAT)“ (ČSN ISO 17100 2015: 9).

⁷ Pokud jde obecně o oblast vzdělávání a překladu, mezi standardní práce v ČR patří nepochybně kolektivní monografie Zehnalová, Molnár and Kubánek (2012). Stěžejním zdrojem je žel dosud nevydaná disertační práce dr. Mračka – Mraček (2015) –, jež vyniká jak bohatstvím zdrojů a šíří záběru, tak mírou detailu u relevantních témat.

⁸ K problematice viz též Svoboda (2018).

Postoji pedagogů (konkrétně na Univerzitě ve Valencii) k integraci SP při výuce překlada se zabývá článek Rico and González Pastor (2022). Mezi otázky, které se v článku kladou, patří, jak může být SP nejlépe využito při výuce překlada a jaké dovednosti získávají studující při práci s těmito systémy. Dotazovaní se většinou přikláněli k názoru, že by si měli rozšiřovat své znalosti o SP, neboť v tom spatřují přínos pro kvalitu své výuky. Studující by podle nich měli získat průpravu v posteditaci SP a pohled na SP by měl být holistický, neměl by se tedy zaměřovat pouze na SP jako na pracovní nástroj. Přístup k výuce SP by měl zohledňovat realitu pracovního trhu.

I v textu Kenny (2019) se vyzdvihuje význam propojení překladatelských dovedností a technologické kompetence, přičemž jsou zde specifikovány relevantní integrační strategie v tomto směru. Autorka poukazuje na to, že z epistemologického hlediska se překladatelé učí se stroji, od nich a za jejich pomoci. Opět se zde setkáváme s postojem, že překladatelé si mají být vědomi přidané hodnoty lidského překlada a mají být schopni ji poskytovat. Text obecně zdůrazňuje nutnost adaptability na nároky pracovního trhu a reflexe etických otázek.

V článku Schmidhofer and Mair (2018) se dozvídáme o výsledcích experimentu realizovaného ve dvou překladových kurzech v kontextu vzdělávání překladatelů v Rakousku.⁹ Zde překládaly dvě skupiny studujících tentýž text, jedna s využitím překladače (DeepL) a druhá bez jeho využití, přičemž ve výsledných překladech od obou skupin se nevyskytly zásadní rozdíly. Studující, kteří využili DeepL, ušetřili čas, ale nebyli si jisti kvalitou výstupů z překladače; studující, kteří překladač nevyužívali, pracovali „reflexivněji“. Studující, kteří překládali do jazyka L2, udělali méně gramatických chyb, jestliže pracovali s překladačem.¹⁰

V článku Guerberof Arenas and Moorkens (2019) jsme informováni o podobě kurzu PSP na Univerzitě v Barceloně. Autoři dospívají k zajímavé úvaze, že větší obeznámenost s SP a jeho fungováním snižuje rizika frustrace, a dodávají, že skepse studujících vůči PSP s časem klesá, přičemž je spojena s jejich zkušenostmi s překladači online. Je nepochybné, že nadále trvají debaty ohledně kvality SP. Závěrem autoři doporučují rozšiřovat dovednosti studujících v oblasti kreativního psaní, ale také projektového řízení.¹¹

Na základě rešerší v dostupné odborné literatuře se ukazuje, že specifické téma využívání SP při zkouškách není pokryto buď vůbec, nebo jen okrajově – v kontextu jiných aspektů. Níže již pojednáme o postupu aktuálního výzkumu a jeho výsledcích.

V příspěvku uplatněná metodologie

Na podzim roku 2022 jsme zorganizovali dotazníkové šetření nazvané *Survey among EMT institutes on practices in translation examinations* (Dotazníkové šetření mezi pracovni-

⁹ O podobném experimentu referuje též Esqueda (2021).

¹⁰ Více k problematice překlada do cizího jazyka viz v publikaci Duběda, Mraček and Obdržalková (2018).

¹¹ Mezi relevantní zahraniční zdroje patří též Opalková (2018), Varela Salinas (2020) či Zappatore (2022). Stranou pak zde už ponecháváme bližší pojednání k technologiím v překlada (nástrojům CAT, SP apod.), ale i specifické otázky didaktiky překlada.

šti sdruženými v síti EMT týkající se postupů uplatňovaných u zkoušek/atestací při výuce překladu). Účelem šetření bylo zjistit stávající praxi, pokud jde o povolování či omezení využití SP během překladatelsky zaměřených zkoušek/atestací. Respondentem měl být vyučující praktického překladatelského kurzu a/nebo osoba zapojená do závěrečných (absolventských) zkoušek, pokud takové zkoušky zahrnují praktický překlad.

Jednalo se o šetření on-line za použití dotazníku na platformě Google Docs. Dotazník (viz zde v příloze) sestával ze tří sekcí – úvodní, kde jsme sbírali údaje o respondentovi, ústavu, kde pracuje, a roli, v níž se šetření účastní, druhé, kde respondenti popisovali praxi využití SP při závěrečných zkouškách nebo atestacích na konci kurzů, a třetí, umožňující k dané problematice uvést komentář. Otázek bylo celkem deset a zahrnovaly jak zjišťovací otázky (s odpověďmi ano/ne/nevím), tak i otázky s výběrem z nabízeného seznamu odpovědí nebo pole pro komentář.

Výzva k vyplnění dotazníku byla rozeslána na e-mailové adresy zástupců všech členských institutů v rámci sítě EMT¹² (68 pracovišť) a návratnost představovala 48 odpovědí. Za jedno pracoviště mohlo odpovídat více osob, pokud reprezentují odlišné role, a tuto možnost zvolilo šest pracovišť. Devět respondentů pak vybralo anonymní režim vyplňování („Prefer not to specify“). Odhadem tedy dovozujeme, že návratnost dle pracovišť představuje cca 36 institutů (53 %). Sběr dat probíhal od 6. do 30. září 2022 a výsledky byly prezentovány v průběhu konference EMT v Praze koncem října 2022, kterou organizoval ÚTRL.

Struktura dotazníku je koncipována tak, aby se rozlišily odpovědi týkající se závěrečných zkoušek na konci studia a atestací zakončujících výuku specifického předmětu/kurzu. Konkrétně v otázce č. 2 měli respondenti možnost vybrat si buď roli institucionální, nebo úroveň specifického kurzu. Další rozvětvení dotazníku bylo zařazeno od otázky č. 7, kde se rozlišuje mezi přístupem, který respondent vůči technologiím uplatňuje při zkouškách (závěrečných i jako atestace na konci předmětu) oproti přístupu během průběžné výuky v daných předmětech.

Pro názornost používáme k představení výsledků grafy s vyjádřením podílu odpovědí. V grafech je zároveň uvedený počet obdržených odpovědí (tedy indikátor N).

Pro tuto anketu nebyly relevantní kurzy týkající se specificky PSP, protože cílem bylo dozvědět se více pouze o kurzech zaměřených na rozvoj překladatelské kompetence. Pokud překladatelský kurz zahrnuje část věnovanou PSP, je pro naši anketu relevantní pouze do té míry, že aktivity spojené s PSP nepředstavují převážnou část obsahu kurzu. Výzkum se týkal pouze studia na magisterské úrovni.¹³

Poté, co jsme zde představili metodu sběru dat, včetně struktury dotazníku, budeme se v další sekci již věnovat získaným datům, níže pak jejich interpretaci.

¹² European Master's in Translation – síť EMT sdružuje pracoviště vzdělávající budoucí překladatele v magisterských studijních programech; ty musejí doložit vysokou kvalitativní úroveň studia. Činnost sítě je vyvíjena pod záštitou Evropské komise.

¹³ Další informace, například o kurzech v bakalářském stupni studia, mohli respondenti uvést v komentáři na konci dotazníku.

Zjištění

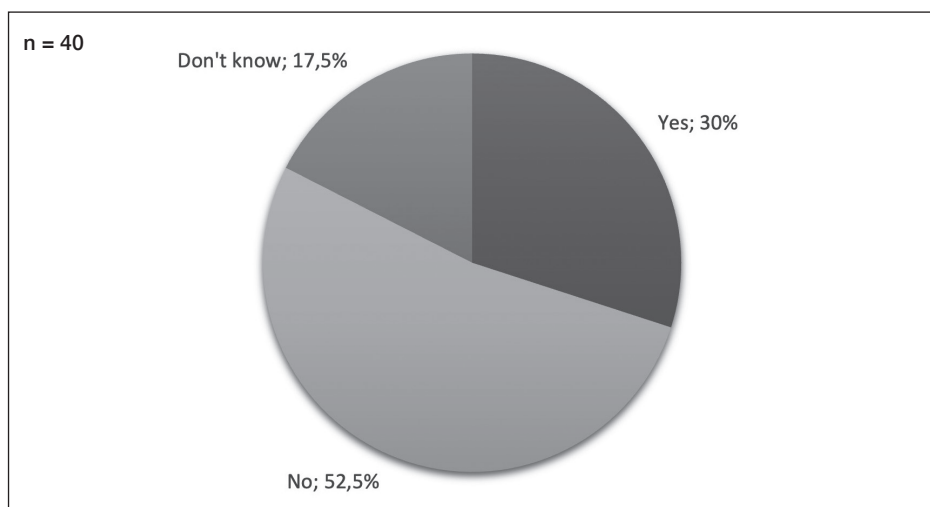
V **první otázce** jsme zjišťovali název pracoviště – afiliaci respondenta. Výběrově zde uvádíme názvy univerzit, jejichž zástupci odpovídali neanonymně:¹⁴ Univerzita v Antverpách, Svobodná univerzita v Bruselu, Univerzita aplikovaných věd v Kolíně nad Rýnem, Univerzita v Lille, Lipská univerzita, Katolická univerzita v Lovani, Univerzita v Lublani, Univerzita mezinárodních studií v Římě, Univerzita v Turku, Vídeňská univerzita, Vilniuská univerzita a další.

Druhá otázka směřovala k tomu, zda respondenti odpovídají za ústav (pracoviště), nebo z pohledu konkrétního kurzu. Z celkového počtu 48 zde obdržených odpovědí představovaly odpovědi na instituční úrovni („Odpovídám za celé pracoviště“) necelých 17 %, zbytek (83 %) pak představoval odpovědi týkající se kurzů.

Třetí otázka měla následující znění:¹⁵

Pokud ve Vašem pracovišti jsou na konci studia součástí studijních povinností závěrečné zkoušky, liší se přístup k využívání technologií při těchto (závěrečných) zkouškách od přístupu uplatňovaného u zkoušek v rámci běžných překladatelských kurzů?

Z odpovědí vyplývá, že pracoviště většinou (téměř 53 %) uplatňují stejný přístup k užívání překladových technologií během závěrečných zkoušek na konci studia jako u zkoušek v jednotlivých kurzech. Níže uvádíme přehledný graf¹⁶ s podíly odpovědí (vč. odpovědi „Nevím“):

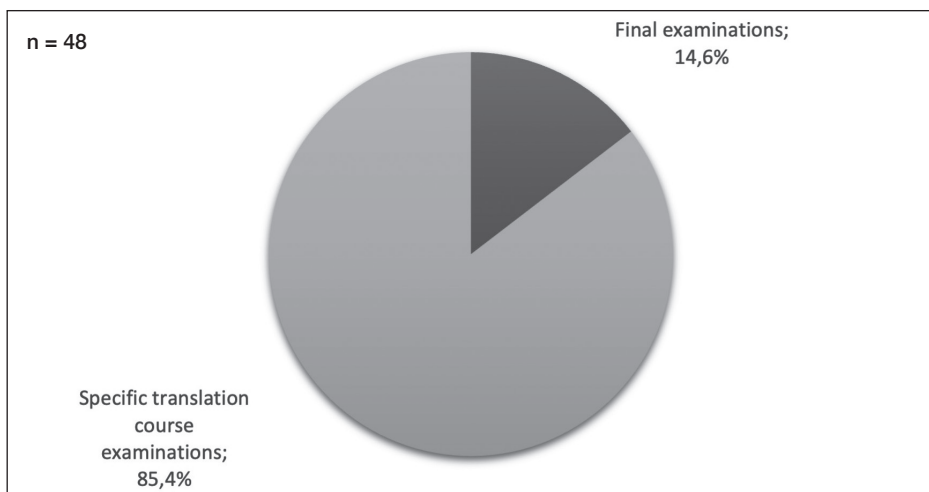
Graf 1 – Uplatňování rozdílného (Yes/Ano), či totožného (No/Ne) přístupu k využívání technologií při závěrečných zkouškách či běžných atestacích v překladatelských kurzech

¹⁴ Ve všech případech se jednalo, jak již bylo uvedeno, o pracoviště sdružená v síti EMT. Aktuální seznam pracovišť, včetně států, kde tato pracoviště sídlí, je uveden online na stránce List of EMT members 2019–2024. Dostupné z: https://commission.europa.eu/resources-partners/european-masters-translation-emt/list-emt-members-2019-2024_en (access: 26. 4. 2023).

¹⁵ Není-li uvedeno jinak, jedná se o náš překlad z původně anglického znění otázek.

¹⁶ Podobu grafů uvádíme tak, jak byla získána z prostředí při vyhodnocení dotazníku online, včetně popisků v angličtině.

Čtvrtá otázka představuje jakýsi rozcestník, kde měli respondenti vybrat, zda se jejich odpovědi týkají závěrečných zkoušek, nebo překladového kurzu (Znění nápovědi: *Odpovědi, které uvádím níže, se týkají: • závěrečných zkoušek; • atestací v konkrétním překladovém kurzu*)

Graf 2 – Poměr respondentů odpovídajících z pohledu závěrečných zkoušek ke konci studia na rozdíl od zohlednění atestací v překladovém kurzu

Z odpovědí je zřejmé, že převážná většina (přes 85 %) odpovědí na následující otázky se bude týkat konkrétních překladových kurzů, nikoli závěrečných zkoušek.¹⁷

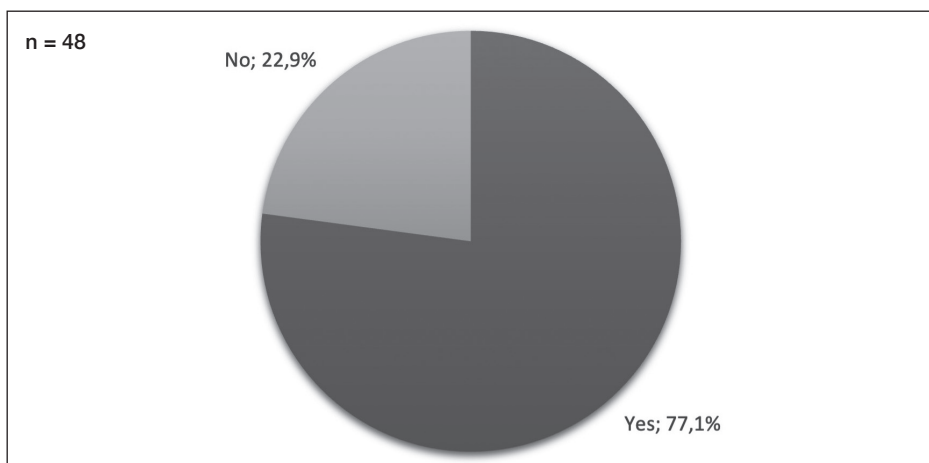
Následující otázka se obecněji dotýkala role PSP, a zní takto: *Zabýváte se v překladových kurzech problematikou PSP?*

Je patrné, že většina (77 %) překladových kurzů¹⁸ se zabývá problematikou PSP. Necelá čtvrtina respondentů uvedla, že jimi reprezentovaný kurz aspekt PSP nezohledňuje. To však neznamená, že by pracoviště ve sledovaném vzorku nemohla kromě ryze překladově zaměřených kurzů nabízet i kurzy zaměřené ryze posteditačně. Daná statistika tedy vypovídá převážně o tom, že pokud se ve studijním programu nabízí překladový kurz, pak ve většině případů již zahrnuje komponentu PSP. Zastoupení kurzů s převažující komponentou PSP zde nebylo zjišťováno.

Šestou otázkou jsme navázali na otázku předchozí a dotazovali jsme se takto: *„Pokud ano [tedy: Pokud se v překladových kurzech zabýváte problematikou PSP], v jakém poměru jsou zastoupená zadání úkolů týkajících se PSP oproti zadáním s „tradičním“ (lid-*

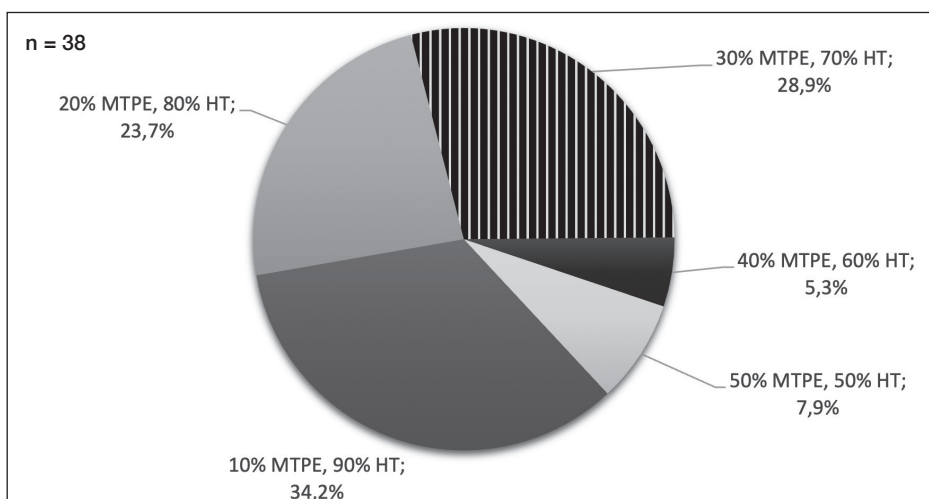
¹⁷ Zde upřesníme, že vlastní rozvětvení dotazníku nastává až od otázky č. 7. Otázka č. 5 a 6 níže agreguje i odpovědi respondentů, kteří v aktuální otázce (ot. č. 4) zvolili možnost „Odpovědi, které uvádím níže, se týkají závěrečných zkoušek“. Byli totiž vyzváni k tomu, aby nezávisle na své volbě v této otázce odpovídali na otázky č. 5 a 6 (jež se týkají obecnějších aspektů zapojení technologií ve sledovaném vzdělávacím kontextu) tak, jako kdyby odpovídali z pohledu překladového kurzu.

¹⁸ K rozlišení semináře s důrazem na překlad od semináře zaměřeného primárně na PSP viz následující otázku.

Graf 3 – Zastoupení PSP v kurzech orientovaných na překlad

ským) překladem? (Uvádějí se přibližné hodnoty.) (Pokud PSP představuje více než 50 % zadání, považuje se Váš kurz za kurz se zaměřením na PSP, a není tudíž pro tento průzkum relevantní.)¹⁹

Graf 4 – Poměr zadání úkolů týkajících se PSP vůči tradičnímu (lidskému) překladu v překladových kurzech¹⁹

Z distribuce odpovědí je patrné, že většina (34 %) překladově orientovaných kurzů problematiku PSP integruje v nejmenší měřené míře zastoupení (cca 10 % zadání je věnováno posteditaci a zbytek je věnován běžnému překladu). Následující dvě pásma (okolo

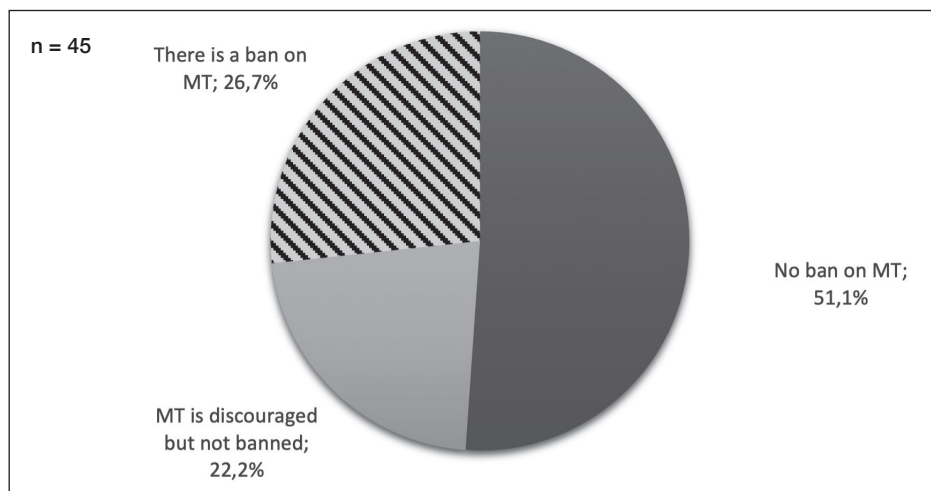
¹⁹ Vysvětlivky k legendě grafu: zkratkou HT se rozumí tradiční překlad (human translation), zkratkou MTPE pak PSP.

20 % a 30 % zadání s PSP oproti tradičnímu překladu) jsou zastoupená poměrně srovnatelně (24 %, respektive 29 %), a následující dvě pásma (40 % a 50 % úloh s PSP) jsou zastoupená poměrně málo (dvě odpovědi [5 %], respektive tři odpovědi [8 %]). Souhrnně lze konstatovat, že v překladovém semináři se posteditační úkoly v zastoupení do 30 % zadávají v 87 % kurzů. Vyšší poměry jsou vzácné, přičemž v necelých osmi procentech je posteditaci a překladu věnován srovnatelný prostor.

Od **sedmé otázky** se v dotazníku nacházíme na pomezí dvou alternativ: Pokračovat ve vyplňování dotazníku s důrazem na využití technologií při *zkouškách* oproti důrazu na využití technologií během *výuky* v daných předmětech.

Zadání pro volbu mezi možnostmi u sedmé otázky znělo takto: „*Popište roli SP při atestacích.*“ Respondenti měli na výběr z následujících tří možností:

- SP není nikterak zapovězený. Nejsou zavedena žádná omezení, pokud jde o používání technologií (studující mohou používat libovolný překladač, volba záleží na nich; jsou hodnoceni podle kvality výsledného překladu, bez ohledu na to, zda používali překladovou technologii, či nikoli).
- SP se nedoporučuje, ale není zakázán.
- Využití SP je zakázáno.

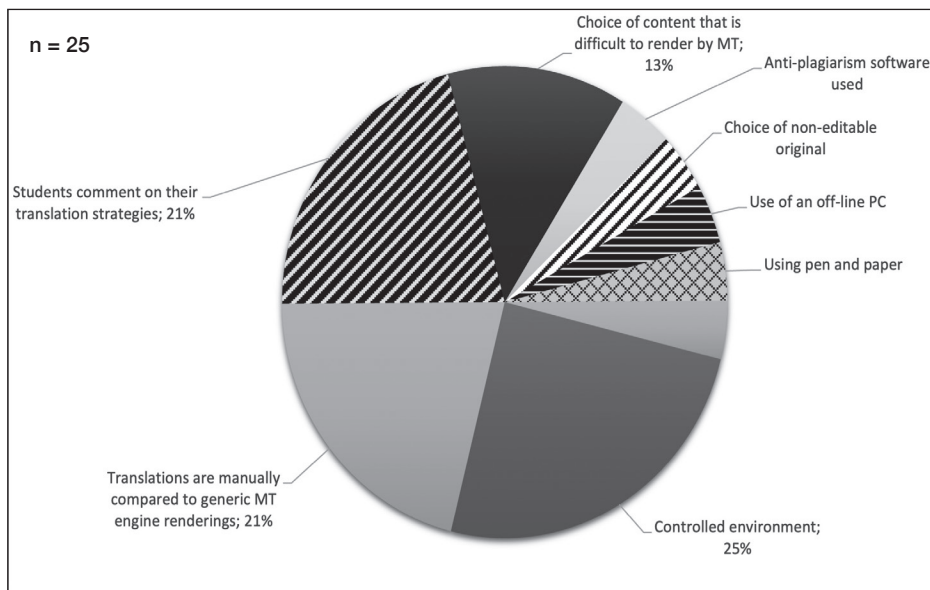
Graf 5 – Využití SP při atestacích: volba strategie bez restrikcí, nebo zákaz SP?

Z výsledků lze dovodit, že při atestacích ve více než polovině (51,1 %) zastoupených kurzů užití SP nepodléhá žádným restrikcím a posuzuje se pouze finální produkt bez ohledu na technologické nástroje a prostředky použité k jeho dosažení. Ve více než čtvrtině případů (26,7 %) je pak SP při atestacích zakázán. Ve zbytku případů není zakázán, avšak jeho použití se nedoporučuje. Lze tedy konstatovat, že ze sledovaných překladových kurzů mají studující v necelých třech čtvrtinách případů možnost při atestacích na konci kurzu využívat SP.²⁰

²⁰ Dodáváme, že bližší podobu atestace (typ textu, požadavek kvality a druh výkonu) jsme nezkoumali.

Následující otázka (7A) pokračuje ve sledování praxe při atestacích, a v jejím rámci jsme se dotazovali na následující: „Pokud jste zvolili možnost ‚SP se nedoporučuje, ale není zakázán‘ nebo ‚Využití SP je zakázáno‘, vyberte možnost, která nejlépe vystihuje to, jak dohlížíte na (ne)používání SP při zkouškách.“ Respondenti zde mohli volit z následujících devíti možností:

- Studentské překlady „ručně“ srovnáváme s výstupy z generických překladačů (např. DeepL nebo Překladač Google).
- K odhalení použití SP se používá antiplagiátorský software.
- Od studujících se požaduje, aby okomentovali své překladatelské strategie, a to buď v samostatné esaji (dostanou čas navíc), nebo při následném pohovoru.
- Výběr obsahu, se kterým si překladače poradí jen obtížně (SP zde prokazatelně vygeneruje chyby).
- Volba needitovatelného originálu (needitovatelné pdf nebo jiný grafický formát, popřípadě originál zadáný na papíře, pokud se zkouška koná v učebně).
- Prostředí podléhající specifickým podmínkám: sledování zadávání znaků z klávesnice (keyboard logging), nahrávání obrazovky (screen capture), kontrola historie prohlížeče.
- Použití počítače, který je off-line.
- Bez použití PC (studující píšou psací potřebou na papír).
- Jiné²¹

Graf 6 – Metody omezování či kontroly použití SP při zkouškách

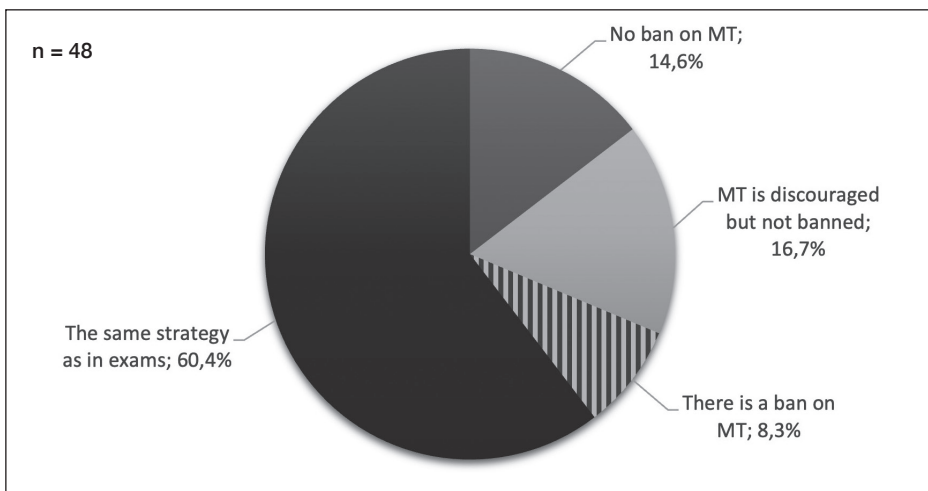
²¹ Mezi další opatření může patřit zablokování určitých webových adres v prohlížeči na školních počítačích, přidání vodoznaku do výchozího souboru a podobně.

Z výsledků zachycených v *Grafu č. 6* je patrné, že nejčastější metodou prevence užití strojového překladu (25 %) je provádění zkoušek v kontrolovaném prostředí (volba „Prostředí podléhající specifickým podmínkám“, viz výše), v němž studenti nemají možnost využít technologii SP, ledaže by se vystavili postihu. Další často využívanou možností je srovnávání studentských překladů s překlady generovanými běžně dostupnými překladači (například DeepL či Google Translate). Stejně často (21 %) mají studenti povinnost komentovat vlastní překlad. Poslední významně zastoupenou metodou je užití výchozího textu, který překladač nedokáže správně převést, a tudíž prokazatelně vygeneruje chyby.

V **osmé otázce** se navazuje na rozcestník v otázce sedmé (kde jsme nabídli možnost pokračovat ve vyplňování se zřetelem k přístupu vůči technologiím při *zkouškách* oproti přístupu během *výuky* v daných předmětech), a nyní se tedy soustředíme na praxi během výuky. Dotaz v této otázce zněl takto:

Pokud v průběhu běžné výuky přistupujete k SP odlišně než u zkoušky (např. zákaz užití SP u zkoušek, ale jeho povolení během výuky), upřesněte zde svůj postup. Pokud tomu tak není, zvolte prosím možnost „Užití stejného přístupu jako u zkoušky“.

U volby týkající se odlišné praxe použití SP pak bylo možné vybírat ze tří možností, tak jako u otázky č. 7: • *SP není nikterak zapovězený...*; • *SP se nedoporučuje, ale není zakázán*; • *využití SP je zakázáno*.

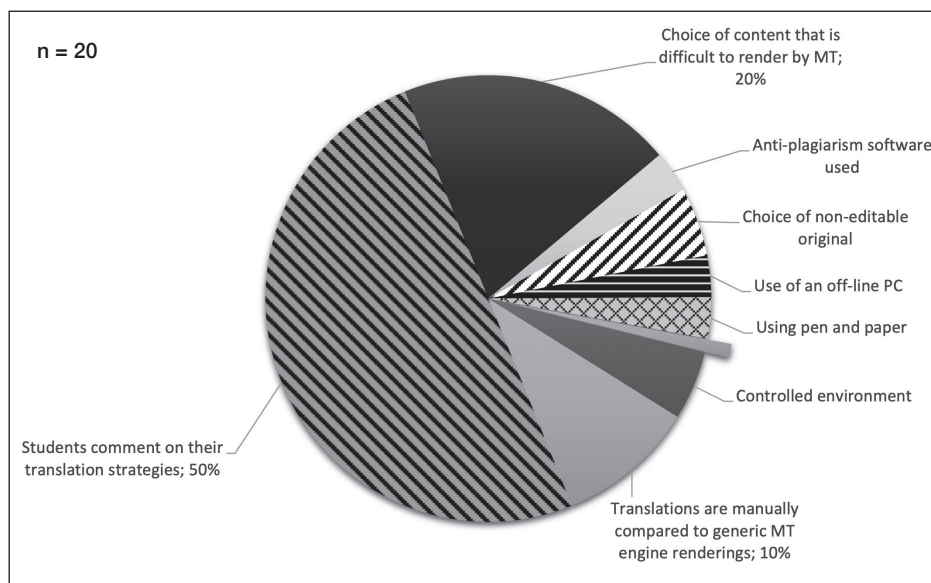

Graf 7 – Srovnání přístupů k SP při výuce vs. během zkoušky

Je zřejmé, že převážná většina (60 %) respondentů popsala skutečnost, kdy se jejich přístup k využití SP v běžné výuce a při atestaci neliší. V ostatních případech (následující výsledky jsou očištěny od odpovědi „Užití stejného přístupu jako u zkoušky“) se během výuky použití SP převážně nedoporučuje (byť není zakázáno – 42 % z očištěného základu) nebo v 37 % SP není vůbec zapovězený, popřípadě podléhá zakazu (v 21 procentech).

Poslední kvantitativně orientovaná otázka – **8A** – měla stejnou strukturu jako otázka 7A, přičemž se týkala praxe při běžné výuce. Zněla takto: „*Pokud jste zvolili možnost ‚SP se nedoporučuje, ale není zakázán‘ nebo ‚Využití SP je zakázáno‘, vyberte možnost, která*

nejlépe vystihuje to, jak dohlížíte na (ne)používání SP během výuky:“ Respondenti pak mohli volit ze stejných možností jako v otázce 7A.

Graf 8 – Metody omezování či kontroly použití SP během výuky

U odpovědí vyjádřených v *Grafu č. 8* zjišťujeme, že nejčastější způsob kontroly používání SP během výuky je povinnost k překladu zpracovat komentář. V každém pátém případě se užití SP předchází výběrem textu (obsahu), který bude pro překladač obtížně přeložitelný. V 10 % případů jsou pak studentské překlady manuálně srovnávány s překlady pořízenými generickými překladači.

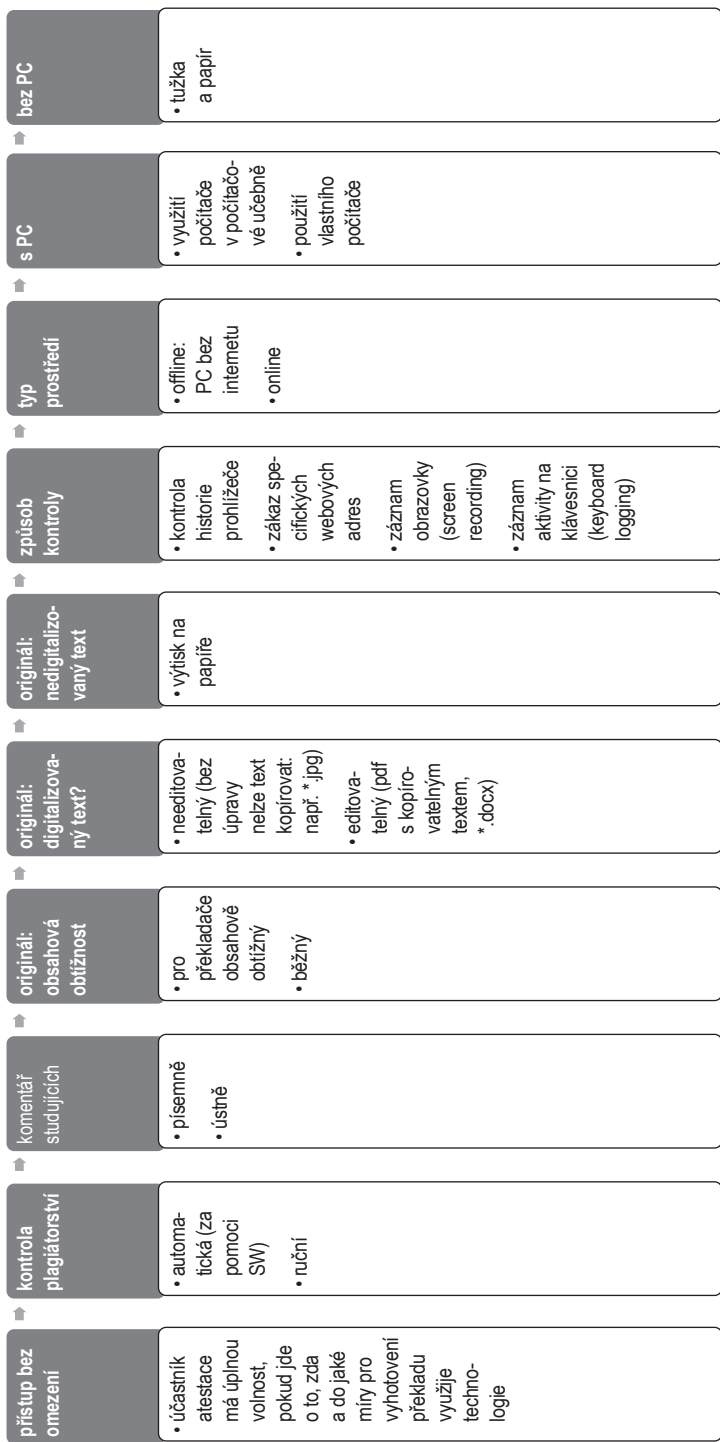
Pokud jde o **komentáře** vyplněné v textovém poli pod poslední²² otázkou (č. 9: „*Bude-me rádi, když si najdete čas a sdělíte nám své osvědčené postupy, o nichž si myslíte, že by mohly být relevantní anebo zajímavé pro představitele ostatních kurzů či institutů v rámci EMT, případně uveďte jakýkoli jiný relevantní komentář, např. k výuce v bakalářských překladačských kurzech.*“), uvádíme níže shrnutí podnětných odpovědí.

SP a PSP u zkoušek je aktuálně v některých ústavech „téma, o němž se vášnivě diskutuje“.²³ Může se lišit přístup v bakalářských překladačských kurzech (bývají rozdíly i mezi ročníky v rámci bakalářského studia, kdy je SP zaveden, a kdy nikoli) ve srovnání s úrovní magisterskou (zde se někdy rozlišuje mezi semestry). Přístupy vyučujících nebývají jednotné, a to ani v rámci jednoho pracoviště. Mnohdy je přístup k SP/PSP v kompetenci konkrétního vyučujícího.

Pokud jde o otázku dovedností či dispozic, objevil se názor, že pokud někdo nedisponuje dostatečnými překladačskými dovednostmi a intuicí, nebude schopen plně

²² Následuje ještě ot. č. 10, v ní byli respondenti dotázáni na svou totožnost a kontakt, pro případ, že by autor průzkumu chtěl vybrané respondenty oslovit. Při prezentaci výsledků v průběhu konference EMT v Praze 2022 vystoupili dva respondenti a podělili se o své zkušenosti s danou problematikou.

²³ Dosl.: „a hotly debated topic“.

liberální přístup (přístup bez restrikcí, volnost ve využití technologií)

plně uplatnění restrikcí (účastník atestace smí používat pouze tužku a papír)

Obrázek 1 – Škála přístupů k organizaci průběhu atestací (zkoušek) v překladačských seminářích

využít ani potenciálu SP. Někteří respondenti podobně upozorňují na nutnost nejdříve plně ovládat tradiční překlad, než studující začnou používat překlad strojový. Překladatelské dovednosti by se ale později měly rozvíjet spolu s dostupnými překladovými technologiemi, nikoli odděleně. Vyučující si však jsou vědomi potenciálních problémů takového přístupu, jako je například situace, kdy se uživatel na SP příliš spoléhá (MT priming). Důležité je, aby studující uměli vysvětlit rozhodnutí, která učinili v procesu posteditace.

Existují ústavy, kde je SP u zkoušek z principu (opatření na univerzitní úrovni) zakázán. Studujícím je dva týdny před zkouškou sděleno téma, s kterým se mají obeznámit. Terminologické podklady mohou během zkoušky používat v tištěné podobě. Jinde se vyučující studujících dotazuje, zda budou během zkoušek chtít využívat SP. Odpověď je většinou kladná. Vyučující pak zadává zdrojový text, který je o zhruba 20 % delší než originál určený pro tradiční překlad (což je odhadem kompenzace za zefektivnění výkonu díky posteditaci u textových typů, na něž se daný seminář zaměřuje). Zajímavé je pozorování, že užití SP u zkoušek vedlo ke snížení rozmanitosti výsledků: Hodnocení se častěji pohybují uprostřed hodnotící škály, takže se zdá, že tímto způsobem dochází k redukci výskytu velmi špatných, ale i velmi dobrých překladů.

Jiný respondent uvedl praxi, kdy studující pracují na překladech nebo posteditačních úkolech v až tříčlenných skupinách, přičemž společně editují jeden a týž dokument nacházející se v cloudovém úložišti. Následně společně prezentují různé strategie, které využívali, a také, jak došli k finálnímu znění. Jindy studující nejprve překládají text bez SP a následně se výsledek porovnává s výstupem z SP. Nežádka se v seminářích porovnávají výstupy z různých překladačů. Výsledkem takového postupu je, že využití SP se stává „transparentním“, a je tak postaveno na roveň běžných překladových pomůcek, jakými jsou například korpusey nebo nástroje CAT. Vícekrát se objevil názor, že technologie je důležitou součástí naší práce, ale činí studující pasivnějšími,²⁴ takže pak nejsou schopni sami rozvíjet vlastní schopnosti v maximální míře.

Závěrem shrneme v jednom obrázci různé přístupy k organizaci průběhu atestací (zkoušek) v rámci překladatelských seminářů na základě škály alternativ, tak, jak byla nabízena v dotazníku, a dále doplněné o několik dalších postřehů, které uvedli respondenti v sekci s komentáři anebo které vyplynuly z diskusí v ÚTRL.

Jedná se o vývojový graf, kde se shrnují různé přístupy k (ne)využívání SP u atestací v překladových kurzech. Na levé straně je zachycen přístup bez restrikcí, na krajní pravé straně škály je pak zachycena praxe, kdy studenti nesmějí při atestaci využívat elektronické pomůcky a pracují s papírem a psací potřebou.

Nejedná se o vyčerpávající výčet možných přístupů, spíše jde o snahu ilustrovat různé tendence a míru restrikcí za pomoci grafického znázornění, v rámci jistého kontinua. Představitel zodpovědný za tvorbu kurikula specifického kurzu či studijního plánu si tak svůj přístup mohou promítnout do daného zobrazení. Graf také může posloužit k názornějšímu představení alternativ, pokud jde o omezování SP u atestací.

²⁴ Jeden respondent situaci popisuje poměrně přímočaře: „Studující při používání SP zleniví.“

Omezení výzkumu a výhled do budoucna

S ohledem na cílovou skupinu (specifická evropská síť studijních programů, aktuálně sdružující 68 pracovišť) si přítomná studie nečiní nárok na všeobecnou platnost. návratnost cca 53 % však umožňuje považovat výsledky pro danou skupinu za relativně reprezentativní. Omezením vážícím se k dané cílové skupině je okolnost, že tato síť se prezentuje jako platforma sdružující studijní programy na vysoké kvalitativní úrovni²⁵, čili lze zde předpokládat jisté kvalitativní důrazy, jež nemusejí být splněny u jiných studijních programů. Taktéž je průzkum zrcadlem aktuální situace, která se však s ohledem na dynamický vývoj překladových technologií mění též poměrně rychle. To může znamenat, že výsledky by mohly relativně rychle zastarat. Ve výzkumu jsme si kladli metodologické omezení na kurzy s převládající překladovou komponentou (do 50 % oproti zastoupení PSP), a proto zde nejsou zohledněny případy, kdy studijní program eventuálně kromě překladatelsky zaměřených kurzů nabízí i kurzy zaměřené primárně posteditačně.

Pokud jde o výhled do budoucna, z aktuálního výzkumu J. Moorkense, A. Rothwella a T. Svobody²⁶ vyplývá, že představitelé zúčastněných studijních programů (cílová skupina není totožná s průzkumem, jehož výsledky prezentujeme zde) očekávají, že se zastoupení překladových technologií v jejich studijní nabídce bude dále rozšiřovat a též že hodlají ve výuce pokrývat další technologická řešení. V ÚTRL je zřejmá tendence na jedné straně propojovat praktické překladové semináře s využíváním překladových technologií a na druhé straně rozšiřovat zastoupení vzdělávání a nácviu v oblasti PSP. Pokud jde o konkrétní oblast, na niž se zaměřuje tento článek, bylo v ÚTRL nedávno rozhodnuto, že SP bude u závěrečných zkoušek výslovně zakázán, a to do doby, než bude posteditace integrální součástí akreditovaného studijního plánu, a tedy též závěrečných zkoušek. Aktuálně se z několika alternativ hledá nejlepší možnost, jak tuto restrikcí co nejúčinněji prosazovat z technického hlediska.

Shrnutí

Výzkum mezi vysokoškolskými ústavy vzdělávajícími překladatele, jehož výsledky zde prezentujeme, vychází ze situace, kdy se v současné době tato pracoviště musejí vyrovnávat s dopady rozšiřujícího se vlivu překladových technologií, zejména tzv. strojového překladu. V této situaci jsme se zaměřili na to, zda, popřípadě do jaké míry dané ústavy omezují využití této technologie ve výuce anebo během atestací.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 48 respondentů z řady univerzit sdružených v síti EMT. Většina respondentů odpovídala na položené otázky z pohledu realizace konkrétní výuky a příslušných atestací, nikoli z perspektivy celého pracoviště. Jsou-li součástí stu-

²⁵ Uvedená ambice a podmínky pro přijetí do sítě EMT jsou popsány na jejich internetových stránkách: „European Master’s in Translation is a *quality label* for MA university programmes in translation. The DGT awards it to higher education programmes that meet agreed professional standards and market demands.“ Dostupné z: https://commission.europa.eu/resources-partners/european-masters-translation-emt/european-masters-translation-emt-explained_en (access: 25. 5. 2023, kurziva T. S. a Š. S.). Mezi hodnocená kritéria patří i důraz na moderní technologie v překladu.

²⁶ Jedná se o výzkum navazující na šetření, jehož výsledky byly publikovány jako Rothwell and Svoboda 2019. Publikování aktuálního výzkumu je plánováno na rok 2024. Zde zmiňujeme předběžné výsledky.

dijních povinností na konci studia závěrečné zkoušky, během těchto zkoušek se většinou uplatňuje stejný přístup k používání překladových technologií jako u zkoušek v jednotlivých kurzech. Převážná většina odpovědí na otázky 5, 6, 8 a 8A se týká konkrétních překladových kurzů, nikoli závěrečných zkoušek.

Ukazuje se, že výrazná většina (77 %) sledovaných kurzů zaměřených na překlad²⁷ sice problematiku PSP zohledňuje, avšak z 34 % tak činí ve velmi nízké (posteditaci je věnováno 10 % zadání) až nízké (posteditaci je věnováno 20–30 % zadání, týká se 53 % kurzů) míře zastoupení. Z toho lze vyvozovat, že problematika PSP se ve sledovaných pracovištích do překladatelských kurzů dostává pozvolna. Jedním z důvodů by mohlo být, že pokud se v daném studijním programu překladové technologie vyučují, mohlo se tak donedávna dít mimo překladové kurzy či se technologie SP nepovažovala za dostatečně relevantní pro práci překladatele.

Zaměříme-li se na atestace, v mírně nadpolovičním počtu zastoupených kurzů se užití SP nezakazuje a posuzuje se pouze finální produkt bez ohledu na technologické nástroje a prostředky použité k jeho dosažení. Ve více než čtvrtině případů (26,7 %) je však SP při atestacích naopak zakázán. Účelem tohoto zákazu je s největší pravděpodobností snaha primárně testovat překladatelské dovednosti studujících.

Jestliže se vyučující či pracoviště rozhodnou použití SP u atestací zamezit, nejčastější metodou (ve 25 % případů) je realizace zkoušek v kontrolovaném prostředí, kde se např. automaticky sleduje zadávání znaků z klávesnice nebo se nahrává to, co se zobrazuje na obrazovce počítače. Další často využívanou metodou je srovnávání studentských překladů s překlady generovanými běžně dostupnými překladači nebo mají studenti povinnost komentovat vlastní překlad.

V rámci šetření jsme srovnávali přístup k SP/PSP při atestacích s přístupem během výuky. Ze srovnání vyplývá, že ve většině případů (60 %) se přístup k využití SP v běžné výuce a při atestaci neliší. Tam však, kde se volí odlišný přístup, se ve výuce použití SP převážně nedoporučuje (byť není zakázáno – 42 %) a v 37 % SP není vůbec zapovězený; zákazu však podléhá v 21 procentech. Tento poměr je u atestací o něco přísnější: SP je zakázán v téměř 27 % případů. Při výuce je pak nejčastějším způsobem reflektování či prevence použití SP/P SP sepsání komentáře ze strany studujících (50 %), zatímco u atestací, jak již bylo řečeno, je to realizace dané atestace v kontrolovaném prostředí (viz výše).

Celkově se tedy ukazuje, že v překladatelsky zaměřených seminářích je zastoupení PSP poměrně nízké. Ve výuce se velmi často volí strategie studentského komentáře k překladu, z něž vyplývá, zda studující k překladu zvolili reflektovanou strategii, popřípadě zda a v jaké míře používali SP. U zkoušek jsme často svědky poměrně liberálního přístupu, kdy užití SP se v mírně nadpolovičním poměru vůbec nezakazuje ani od jeho použití nejsou studující odrazováni. Pokud však v daném kurzu platí výslovný zákaz použití SP, častěji se uplatňuje u zkoušek než v běžné výuce.

Z reakcí respondentů v sekci věnované komentářům bylo patrné, že sledovaná problematika je v daných pracovištích tématem, o němž se živě diskutuje. Do budoucna tedy bude vhodné sledovat další trendy zde naznačeného vývoje.

²⁷ To, zda dané pracoviště má zavedený kurz specializovaný na PSP, jsme nesledovali.

BIBLIOGRAFIE

- Bowker, Lynne (2014) 'Computer-aided translation: Translator training', in Chan Sin-wai (ed.), *Routledge encyclopedia of translation technology*, Abingdon-on-Thames: Routledge, 126–142.
- ČSN ISO 17100 (2015) Česká technická norma, *Překladačské služby – Požadavky na překladačské služby*. Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, Praha.
- ČSN ISO 18587 (2021) Česká technická norma, *Překladačské služby – Postedítace výstupů strojového překladu – Požadavky*. Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, Praha.
- Djovčoš, Martin – Perez, Emilia (2021) 'Training Future Professionals in Slovakia: Contexts, Changes and Challenges in Translator Training', in Emilia Perez, Martin Djovčoš and Mária Kusá (eds.) (2021), *Translation, Interpreting and Culture: Old Dogmas, New Approaches*, Berlin: Peter Lang Verlag.
- Djovčoš, Martin – Šveda, Pavol (eds.) (2021) *Translation and interpreting training in Slovakia*, Bratislava: STIMUL.
- Duběda, Tomáš – Mraček, David – Obdržálková, Vanda (2018) *Překlad do nemateršského jazyka. Fakta, otázky, perspektivy*, Praha: Karolinum.
- Esqueda, Marileide Dias (2021) 'Machine translation: teaching and learning issues', *Trabalhos em Linguística Aplicada* 60: 282–299.
- Gaspari, Federico – Almaghout, Hala – Doherty, Stephen (2015) 'A survey of machine translation competences: Insights for translation technology educators and practitioners', *Perspectives* 23(3): 333–358.
- Guerberof Arenas, Ana – Moorkens, Joss (2019) 'Machine translation and post-editing training as part of a master's programme', *Jostrans: The Journal of Specialised Translation* 31: 217–238.
- Kenny, Dorothy (2019) 'Technology and translator training', in Miniko O'Hagen (ed.), *The Routledge handbook of translation and technology*, Abingdon-on-Thames: Routledge, 498–515.
- Kenny, Dorothy (ed.) (2022) *Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence*, Berlin: Language Science Press.
- Král, Pavel (2012) 'The Role of Technology in Translation Studies', in Jitka Zehnalová, Ondřej Molnár, Michal Kubánek (eds.), *Teaching translation and interpreting skills in the 21st century*, Olomouc: Univerzita Palackého.
- Massey, Gary – Ehrenberger-Dow, Maureen (2017) 'Machine learning: Implications for translator education', *Lebende Sprachen* 62(2): 300–312.
- Mellinger, Christopher D. (2017) 'Translators and machine translation: Knowledge and skills gaps in translator pedagogy', *The Interpreter and Translator Trainer* 11(4), 280–293.
- Moorkens, Joss (2022) 'Ethics and machine translation', in Dorothy Kenny (ed.), *Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence*, Berlin: Language Science Press.
- Mraček, David (2015) *Vzájemné postavení didaktiky překladu a translologie* [disertační práce], Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translologie. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/64623> (access: 28. 05. 2023).
- Nitzke, Jean – Hansen-Schirra, Silvia (2021) *A short guide to post-editing*, Berlin: Language Science Press.
- Opalková, Jarmila (ed.) (2018) *Odborný překlad a podporné instrumentarium*, Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove.
- Pošta, Miroslav (2017) *Technologie ve službách překladatele*, Praha: Apostrof.
- Rico, Celia – González Pastor, Diana (2022) 'The role of machine translation in translation education: A thematic analysis of translator educators' beliefs', *Translation & Interpreting* 14(1): 177–197.
- Rothwell, Andrew – Svoboda, Tomáš (2019) 'Tracking translator training in tools and technologies: findings of the EMT survey 2017', *Jostrans: The Journal of Specialised Translation* 32(26).
- Rothwell, Andrew et al. (2023) *Translation Tools and Technologies*, Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis.
- Shuttleworth, Mark (2017) 'Cutting Teeth on Translation Technology: How Students At University College London are Being Trained to Become Tomorrow's Translators', *Tradução em revista* 22: 18–38.

- Schmidhofer, Astrid – Mair, Natalie (2018) 'Machine Translation in Translator Education', *CLINA Revista Interdisciplinaria De Traducción Interpretación Y Comunicación Intercultural* 4(2): 163–180.
- Stasimioti, Maria – Sosoni, Vilemini (2019) 'Undergraduate Translation Students' Performance and Attitude vis-à-vis Machine Translation and Post-editing: Does Training Play a Role', *Proceedings of the Translating and the Computer Conference* 41.
- Svoboda, Tomáš (2014) 'Man and Machine: Translation in the Era of Augmented Reality', in Wolfram Baur et al. (eds.), *Man vs. Machine?: Proceedings of the XXth FIT World Congress*, Berlin: BDÜ Weiterbildungs- und Fachverlagsgesellschaft mbH.
- Svoboda, Tomáš (2015) 'Hodnocení kvality strojového překladu – s případovou studií k překladu ve směru DE-CS při využití veřejně dostupných překladáčů', in Jitka Zehnalová (ed.), *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*, Olomouc: Univerzita Palackého.
- Svoboda, Tomáš (2018) 'The state of the (trade and) art in translation: PEMT automation, MT, and the future', in *European Union, European Parliament, Translation services in the digital world. A sneak peek into the (near) future*, Luxembourg: DGT EP.
- Varela Salinas, Maria-José (2020) 'Methods of Instruction and the Use of New Technologies in Translator Training', *TransLinguaTech* 1: 150.
- Zappatore, Marco (2022) 'A Design Methodology for a Computer-Supported Collaborative Skills Lab in Technical Translation Teaching', *Journal of Information Technology Education: Research* 21: 138.
- Zehnalová, Jitka – Molnár, Ondřej – Kubánek, Michal (eds.) (2012) *Teaching translation and interpreting skills in the 21st century*, Olomouc: Univerzita Palackého.

RESÜMEE

In vielen Instituten, wo künftige ÜbersetzerInnen ausgebildet werden, hat die schnelle Entwicklung der maschinellen Übersetzung (MÜ) dazu geführt, dass sie in die Übersetzerausbildung mit eingebunden wurde. Das Bemühen, Übersetzungsprogramme oder -kurse an diese Entwicklung anzupassen, äußert sich in den meisten Fällen durch die Einführung neuer Unterrichtsinhalte in den Lehrplan, konkret des Verfahrens des sogenannten Post-Editing von maschinell erstellten Übersetzungen (MTPE). Unabhängig von einer formellen Integration dieser Verfahren in die Übersetzerausbildung sind sich die Studierenden der verfügbaren MÜ-Technologie bewusst, wobei sie diese auch in jenen Seminaren nutzen, die sich mit der traditionellen (d. h. menschlichen) Übersetzung und nicht mit MTPE befassen. Für die DozentInnen stellt sich dann die Frage, ob sie solche Vorgehensweisen tolerieren oder eher versuchen, sie einzudämmen.

Angesichts dieser Entwicklung wurde im Herbst 2022 eine Umfrage an verschiedenen Instituten für die Übersetzerausbildung im Rahmen des europäischen Master's in Translation-Netzwerks (EMT) durchgeführt. Ziel dieser Umfrage war es, den Einsatz von MTPE an den betreffenden Instituten zu erfassen. Die Untersuchung bezog sich auf den regelmäßigen Unterricht und die Prüfungen in Übersetzungskursen sowie auf die Abschlussprüfungen am Ende des Studiengangs. In diesem Aufsatz werden sowohl die quantitativen Daten (d. h. die Antworten der Befragten) als auch die Kommentare der Befragten zum Einsatz von MTPE an ihren Instituten (qualitativer Ansatz) ausgewertet. Darüber hinaus fließen in die Erwägungen auch einige Ergebnisse von Diskussionen zu diesem Thema ein, die am Institut für Translatologie der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag stattfanden.

Die Ergebnisse der Umfrage haben gezeigt, dass die meisten Übersetzungsseminare MTPE nur in einem eher begrenzten Umfang als Thema beinhalten. Während des eigentlichen Unterrichts ist die häufigste Art und Weise, den Einsatz von MÜ zu verfolgen, die Anforderung, dass die Studierenden zusammen mit ihren Übersetzungen auch einen Kommentar abgeben. Darin zeigen sie, ob ihre Strategie als eine reflektierte einzustufen ist, ob sie MÜ eingesetzt haben und wenn ja, in welchem Umfang. Was die Prüfungen betrifft, war die Haltung gegenüber MÜ im Allgemeinen liberal. So wird in etwas mehr als 50 % der erfassten Fälle die Verwendung von MÜ nicht verboten bzw. die Studierenden werden nicht davon abgehalten, MÜ zu verwenden. Wenn jedoch MÜ im Übersetzungskurs ausdrücklich verboten ist, wird das Verbot eher in den Prüfungen als im eigentlichen Unterricht durchgesetzt.

Abschließend äußert sich der Aufsatz zu einem Ausblick auf künftige Entwicklungen, wobei eine weitere Verbreitung von Übersetzungstechnologien in der Übersetzungsausbildung zu erwarten sei, einschließlich einer stärkeren Vermischung von MÜ-Anwendung und MTPE in einschlägigen Kursen.

PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, Ph.D.

*Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
tomas.svoboda@ff.cuni.cz*

Šimon Schwarz

*student Ústavu translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
simon.schwarz322@gmail.com*

Survey among EMT institutes on practices in translation examinations

This poll is open from now on until September 30th.

Dear Colleague,

Thank you for participating in this survey. Responding to it will take no more than just a few minutes.

The purpose of this exercise is to survey the practice in EMT member institutes when it comes to **(dis)allowing machine translation (MT) in translation examinations**. The respondent should be a lecturer of a practical translation course and/or a person involved in final (graduation) examinations if these include a translation exercise.

For this poll, courses **specialising** in MTPE (Machine translation post-editing) are **not** relevant as it is only courses focussed on developing **translation skills** specifically that we intend to survey here. If you teach a **translation course** including an **MTPE component**, it will be relevant for this poll, only if MTPE is not a pre-dominant course feature.

In **Question 2**, you will be able to choose either an **INSTITUTIONAL** approach or **COURSE** level. Should you choose the **institutional** approach, please still make sure to respond to 'course'-related questions, while trying to describe a predominant/typical practice in your institute as a whole (pars-pro-toto approach).

The survey covers post-graduate (MA-level) courses only. Additional information, e.g., on BA-level courses, can be provided in the comments section at the end of the questionnaire.

Results of this survey will be presented at the October EMT Network meeting in Prague.

Thank you in advance for your kind collaboration

Tomáš Svoboda, Institute of Translation Studies, Charles University, Prague

1. Name of Institute *

Prefer not to specify

Jiná...

2. I am responding on behalf of: *

My institute

A translation course

3. If your institute has **final examinations** in place (on completion of the **studies**), do you employ a different strategy as regards technology usage in those examinations compared to **specific translation course examinations**?

Yes

No

Don't know

4. My responses below will cover the following: *

Final examinations

Specific translation course examinations

5. Do you cover MTPE (machine translation post-editing) in your translation class? *

Yes

No

6. If so, what is the ratio of MTPE compared to 'traditional' (human) translation (HT) assignments? (Approximate values)

(If MTPE represents more than 50%, your course is regarded as an MTPE course, thus not relevant for this survey.)

10% MTPE, 90% HT

20% MTPE, 80% HT

30% MTPE, 70% HT

40% MTPE, 60% HT

50% MTPE, 50% HT

Po sekci 1

Pokračovat na další sekci

EXAMS AND COURSES

Popis (nepovinný)

EXAMS

Please note: Below a distinction is made between your strategy as regards technology usage in either the **examinations** or actual **course sessions**.

7. Please describe the **role of MT** (machine translation) in your **EXAMINATIONS**:

No ban on MT. No restrictions on the use of technology (students are free to use any MT engine if they wish, they are examined based on the quality of their final translation, regardless of the involvement of technology)

MT is discouraged but not banned

There is a ban on MT

7(A). If you selected “MT is discouraged but not banned” or “There is a ban on MT”, please choose an option that best describes the way **MT usage is tracked** in your **EXAMINATIONS**:

Students' translations are manually compared to generic MT engine renderings (such as DeepL or Google Translate)

Anti-plagiarism software used to detect MT usage

Students comment on their translation strategies either in a separate essay (incl. extra time allowance) or as part of a subsequent consultation

Choice of content that is difficult to render by an MT engine (will provenly generate MT-induced errors)

Choice of a non-editable original (either non-editable pdf or other graphic format or a hard copy in on-site scenarios)

Controlled environment: keyboard logging, screen recording, checking browser history

Use of a PC that is off-line

No use of a PC (using pen and paper)

Jiná...

COURSES

8. If you employ a **different strategy** as regards the **role of MT** during the **COURSE SESSIONS** compared to the examinations (e.g., banning MT in the exam, but allowing it during the course), please specify it here. Otherwise, please select “The same strategy as in exams” *

The same strategy as in exams

No ban on MT. No restrictions on the use of technology (students are free to use any MT engine if they wish, they are examined based on the quality of their final translation, regardless of the involvement of technology)

MT is discouraged but not banned

There is a ban on MT

8(A). If you selected “MT is discouraged but not banned” or “There is a ban on MT”, please choose an option that best describes the way **MT usage is tracked** in your **COURSE SESSIONS**:

Students' translations are manually compared to generic MT engine renderings (such as DeepL or Google Translate)

Anti-plagiarism software used to detect MT usage

Students comment on their translation strategies either in a separate essay (incl. extra time allowance) or as part of a subsequent consultation

Choice of content that is difficult to render by an MT engine (will provenly generate MT-induced errors)

Choice of a non-editable original (either non-editable pdf or other graphic format or a hard copy in on-site scenarios)

Controlled environment: keyboard logging, screen recording, checking browser history

Use of a PC that is off-line

No use of a PC (using pen and paper)

Jiná...

Po sekci 2

Pokračovat na další sekci

COMMENTS SECTION

Popis (nepovinný)

9. Please take a moment to share best practices that you think could be relevant/interesting to other EMT institutes / courses involved or add any other comment, e.g., on practices in BA-level translation courses.

Text dlouhé odpovědi

10. If you wish to respond in a non-anonymised way, please provide us with your (1) name and (2) e-mail. The authors of the survey may get back to you if relevant for subsequent discussions.

Text dlouhé odpovědi

Thank you very much for completing the survey!